

جایگاه مدرسه کار آمد از منظر سند تحول بنیادین با رویکرد مدرسه در افق چشم انداز ۱۴۰۴

سمیه خسروی^۱، محمد گرگیچ^۲، سهیلا سنجولی^۳

۱- کارشناسی ارشد برنامه ریزی درسی (علوم تربیتی)، دانشگاه پیام نور اصفهان، ایران (نویسنده مسئول)

۲- کارشناسی ارشد روانشناسی عمومی، دانشگاه سیستان و بلوچستان، ایران

۳- کارشناسی امور تربیتی، دانشگاه سیستان و بلوچستان، ایران

چکیده

مدرسه مهمترین نهاد اجتماعی بوده و تمام اقدامات و برنامه ها و فعالیت های آموزشی و پرورشی در همه سطوح زمانی معنا دار می شود که تغییر در مدرسه اتفاق بیفتد. مدرسه محل تلاقی افکار و عقاید و باور ها و نهایتا بروز رفتارهایی است که باید توجه شود و اصلاح و تربیت گردد. اگر مدارس رویکردی تحول گرایانه، کار آمد و پژوهشگرایانه داشته باشد دانش آموزی توانمند و کار آمد به جامعه معرفی می گردد. مدرسه در سند تحول بنیادین محور و بنیاد اصلی تعلیم و تربیت کنونی تعریف شده است و در سند چشم انداز افق ۱۴۰۴ مدرسه پایه و اساس هر رویداد فرهنگی و تربیتی با نگاهی بسیار بلند و نافذ تعریف گردیده است. در این پژوهش از نوع بررسی و توصیفی و با روش کتابخانه ای سعی داریم به بررسی جایگاه مدرسه کار آمد بپردازیم.

واژه های کلیدی: مدرسه کار آمد، سند تحول بنیادین، چشم انداز افق ۱۴۰۴

مقدمه

آموزش و پرورش یکی از مهم ترین نهادهای فرهنگی هر جامعه ای است که وظیفه ی اجتماعی کردن و انتقال دانش را به افراد جامعه بر عهده دارد. متأسفانه بنا به دلایل مختلف، آموزش و پرورش کشورمان تاکنون نتوانسته است به شکل مناسب وظایف مذکور را جامعه ی عمل ببوشاند.

نگاهی اجمالی به نتایج به دست آمده از پژوهش های بین المللی (تیمز و پرلز) نشان می دهد که در خصوص علومى همچون ریاضیات که پایه ی فهم علوم دیگر محسوب می شود، وضعیت دانش آموزان ایرانی نه تنها در سطح بالای جهانی نیست، بلکه از متوسط جهانی نیز فاصله ی زیادی دارد. از سوی دیگر درحوزه تربیت و پرورش نیز، نظام آموزشی ایران دارای مسائل عدیده ای است. داشتن چشم اندازی درباره ی آموزش و پرورش در ایران و جهان، مستلزم پیش بینی زیربنای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی جامعه است. و می توان این موضوع را با نگاه برنامه ریزی آموزشی استراتژیک مطرح و پی گیری نمود. در مدل برنامه ریزی استراتژیک آموزشی، دورنمای آموزش و پرورش در سال های آینده تبیین می گردد. این دور نما می باید با توجه به تغییرات ساختاری جامعه در چهار زمینه ی اصلی: جامعه شناسی، سیاسی، اقتصادی و تکنولوژیکی، هم چنین تغییرات جمعیتی مورد طرح و بررسی قرار گیرد.

در بحث تحلیل چشم انداز چه در سطح ملی و چه در سطح جهانی، بازاندیشی در زمینه شاخص های درونی و بیرونی نظام آموزش و پرورش از اهمیت به سزایی برخوردار است.

امر بازاندیشی، شامل دورنگری وضعیت آموزشی در آینده است. این وضعیت با گردآوری اطلاعات در مورد درونداد آموزش و پرورش، برونداد آن، باورها و عقاید و ارزش های اجتماعی و فرهنگی مأموریت و رسالت آموزش و پرورش و نیازسنجی آموزش و پرورش تحقق می پذیرد. در درونددادهای نظام آموزشی اعم از دانش آموزان، نیروی انسانی آموزشی و اداری فضای آموزشی، تجهیزات، و محتوای منابع آموزشی باید پیش بینی های لازم صورت گیرد. لازم به توجه است که در ۲۰ سال آینده خیز دوم جمعیتی ایران که حاصل رشد جمعیتی سال های ۸۰ و ۷۰ کشور بوده و متولدین سال های مذکور به سن تشکیل خانواده رسیده اند، آغاز می گردد. در این جهش دوباره ی جمعیتی، جمعیت کشور به حدود ۱۰۰ میلیون نفر در سال های ۱۴۰۰ تا ۱۴۱۰ خواهد رسید. و البته ساختار جمعیتی و هرم جمعیتی باز هم به سمت و سوی جمعیت جوان است. بنابراین آموزش و پرورش همواره با مسأله ی بودجه و هزینه های افزایشنده، برای تأمین فضاهای آموزشی جدید و تأمین نیروی انسانی مواجه است.

با توجه به چشم انداز ۱۴۰۴ ایران اسلامی برای تحقق اهداف در برنامه ی پنج ساله ی پنجم که در پایان برنامه باید ۵۰٪ از اهداف مترتب بر چشم انداز محقق شود ، لازم است جایگاه فعلی نظام آموزش و پرورش و موقعیت آن در بین کشورهای منطقه ترسیم شود تا با سرعت و شیبی مناسب نسبت به برنامه ریزی راهبردی و تفکر راهبردی اقدام گردد.

این تحلیل بر اساس نگرش سیستمی با توجه به شاخص های عملکرد و شاخص های فرآیند و درون داد نظام آموزش و پرورش انجام شده است.

نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی در افق ۱۴۰۴ با اتکا به قدرت لایزال الهی ، مبتنی بر نظام معیار اسلامی ، فرهنگ و تمدن اسلامی- ایرانی وقوام بخش آنها وزمینه ساز جامعه جهانی عدل مهدوی (عج) وبرخوردار از توانمندی های تربیتی ممتاز ، الهام بخش ودارای تعامل سازنده وموثر با نظام های تعلیم و تربیتی در سطح جهان ، توانمند در زمینه سازی برای شکوفایی فطرت واستعداد ها وشکل گیری هویت یکپارچه اسلامی-انقلابی ، ایرانی دانش آموزان با توجه به هویت اختصاصی آنان ، کارآمد ، اثر بخش یاد گیرنده ، عدالت محور ومشارکت جو ، برخوردار از مربیان ومدیران مومن ، آراسته به فضایل اخلاق اسلامی ، عامل به عمل صالح ، تعالی جو وتحول آفرین ، انقلابی ، آینده نگر ، عاقل ، متعهد ، امین ، بصیر، حق شناس می باشد. مدرسه در افق چشم انداز ۱۴۰۴ مدرسه جلوه ای است از تحقق مراتب حیات طیبیه وجامعه صالح اسلامی ، سازمانی یاد گیرنده ، کانون عرضه ی خدمات وفرصت های تعلیم و تربیتی ، زمینه ساز درک واصلاح موقعیت دانش آموزان به موقعیتی مشخص ، پویا وقابل درک توسط خود آنان وبراساس نظام معیار اسلامی ودر چارچوب فلسفه ورهنامه ی نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی جمهوری اسلامی ایران می باشد. این چشم انداز دارای ویژگیهای زیر است:

* تجلی بخش فرهنگ غنی اسلامی در روابط ومناسبات با خالق ، خود ، دیگران و خلقت به قصد قرب الهی نهادینه کردن ارزش های معنوی و ملی .

*نقطه اتکای دولت وملت در رشد ، تعالی وپیشرفت کشور وکانون تربیتی محله .

*برخوردار از قدرت تصمیم گیری وبرنامه ریزی در حوزه های عملیاتی وایجاد زمینه لازم جهت ایجاد فرهنگ جدیت، پشتکار، همدلی، احترام واعتماد .

* نقش آفرین در انتخاب آگاهانه، عقلانی، مسئولانه واختیاری فرآیند زندگی فردی واجتماعی دانش آموزان برای نظام معیار اسلامی. *قبول ظرفیت پذیرش تفاوت های فردی ، کشف وهدایت استعداد های مختلف وپاسخ گوئی به نیاز ها علایق ورغبت دانش آموزان در راستای مصالح وچارچوب نظام معیار اسلامی وخلق افراد متعهد به اصول مذهبی و ملی .

* یاد گیرنده ، کمال جو، خواستار تعالی مستمر فرصت های تربیتی ، تسهیل کننده هدایت ، یادگیری خودجوش ظرفیت های جدید در تعلیم و تربیت .

* خود ارزیاب ، مسئول و پاسخگو نسبت به نظارت و ارزیابی بیرونی (نظام آموزشی) .

* تامین کننده محیط اخلاقی ، علمی ، امن، سالم ، با نشاط ، مهر ورز و برخوردار از هویت جمعی و فرصتی برای تکریم، سلامت و بهزیستی دانش آموزان .

* برخوردار از مربیان دارای فضایل اخلاقی و شایستگی های حرفه ای و برخوردار از روح جمعی و سعه صدر.

* مبتنی بر رویکرد مدیریتی نقد پذیر و مشارکت جو و یاد گیرنده و حامی نو آوری ، نو اندیشی و خطر پذیر.

* برخوردار از بهره ی فناوری آموزشی در سطح معیار با توجه به طیف منابع و رسانه های یاد گیری و ایجاد زمینه لازم برای خلاقیت و نو آوری به منظور نهادینه کردن ارزش های معنوی و ملی.

* متکی بر ارکان تعلیم و تربیت و دارای ظرفیت تصمیم سازی برای نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی .

* دارای پیوند موثر با موضوعات و مسائل جامعه در مقیاس محلی ، منطقه ای و ملی با حضور فعال در حیات اجتماعی و پاسخگوی نیاز های اجتماعی .

* فرصتی برای شناخت و کار بست فضایل و آداب زندگی و توسعه مهارت های حرفه ای و کار آفرین .

بیانیه ی ماموریت وزارت آموزش و پرورش متولی فرآیند تعلیم و تربیت همه ساحت های تعلیم و تربیت ، قوام بخش فرهنگ عمومی و تعالی بخش جامعه اسلامی براساس نظام معیار اسلامی ، با مشارکت خانواده ، نهادها و سازمانهای دولتی و غیردولتی است. این نهاد ماموریت دارد زمینه دستیابی دانش آموزان را به مراتبی از حیات طیبه (زندگی مطلوب) در ابعاد فردی ، خانوادگی ، اجتماعی و جهانی را به صورت نظام مند ، همگانی ، عادلانه و الزامی در ساختاری کارآمد و اثر بخش فراهم سازد. ماموریت در مدرسه

* تلاش در جهت اجرایی نمودن چشم انداز مدرسه با رویکرد سند تحول راهبردی و توسعه ی کمی و کیفی آموزشگاه .

* تلاش در جهت محقق ساختن شعار مدرسه " ما می توانیم بهترین باشیم".

* تلاش در جهت عملیاتی نمودن اهداف آموزشگاه.

- * پرورش دانش آموزان خلاق ، شهروندانی موثر و ایرانیانی اخلاق مدار و خود باور.
- * مدرسه کانون تربیت رسمی و عمومی و محل کسب تجربیات تربیتی برای دستیابی به مراتبی از حیات طیبه و آماده شدن برای تحقق آن است .
- * پرورش دانش آموزانی همیار ، دانش پژوه ، هنرمند و آگاه به مسائل مختلف علمی ، فرهنگی و اجتماعی .
- * پرورش دانش آموزانی با کرامت انسانی ، رعایت تقوی ، روحیه مجاهدت ، آزاد اندیشی ، رعایت انصاف و خود باوری.
- * پرورش دانش آموزانی علم اندوز ، برخوردار از روحیه ی خرد ورزی ، پرسش گر و دارای تفکر خلاق
- بیانیه ی ارزش ها گزاره های ارزشی مندرج در بیانیه ارزش ها ، باید ها ونبایدهایی اساسی است که لازم است تمام اجزای تعلیم و تربیت رسمی هماهنگ با آنها بوده و همه پایبند به آنها باشد .این ارزش ها براساس آموزه های قرآن کریم ، سنت پیامبر اکرم (ص) ، اهل بیت (ع) ، قانون اساسی جمهوری اسلامی ، رهنمودهای رهبر کبیر انقلاب اسلامی حضرت امام خمینی(ره) ، مقام معظم رهبری ، سند چشم انداز بیست ساله ، نقش جامع علمی کشور و سیاست های کلی تحول نظام آموزشی تهیه و تدوین شده است و مندرج با مبانی نظری سند تحول بنیادین آموزش و پرورش می باشد . ارزش های معیار در مدرسه
- * آموزه های قرآن کریم ، نقش معنوی ، اسوه ای ، هدایتی و تربیتی پیامبر اکرم (ص) و اهل بیت (ع) به ویژه امام زمان (عج) و ولایت مداری در تمام ساحت ها برای تحقق جامعه عدل جهانی (جامعه مهدوی).
- * تعمیق علاقه و پیوند با انقلاب اسلامی ، قانون اساسی ، ولایت فقیه و میراث نظری و علمی امام خمینی(ره).
- * منطبق بودن فعالیت های مدرسه بر نظام دینی که در آن تربیت دینی و اخلاقی محوریت دارد .
- * زمینه سازی رشد و تعالی هویت مشترک ایرانی – اسلامی و انسانی در دانش آموزان جهت رسیدن به مرتبه والایی از حیات طیبه.
- * ارج نهادن به تعالی کرامت انسانی ، رعایت تقوا ، روحیه مجاهدت ، آزاد اندیشی ، رعایت انصاف و خود باوری .
- * محور قرار دادن سرمایه های انسانی به عنوان مهمترین عنصر در مدرسه .
- * تحکیم مبانی اعتقادی و معنوی ، رشد فضائل اخلاقی و انسانی در دانش آموزان با اولویت کرامت نفس، صداقت و نظم.
- * توجه به فرهنگ تفکر فلسفی به منظور دستیابی به هدف های والای تربیتی متناسب با ویژگی های دانش آموزان.

- * توجه ویژه و متعادل به تهذیب، تحصیل و ورزش با تاکید بر تربیت، آموزش و مهارت.
- * حاکمیت فضای نشاط و شادابی در مدرسه.
- * علم اندوزی، منزلت علم و عالم، برخورداری از روحیه خرد ورزی، پرسشگری و تفکر فناورانه.
- * نو اندیشی، نو آوری و خلاقیت برای بالندگی و اصلاح مستمر.
- * صیانت از وحدت ملی و انسجام اجتماعی، جامعیت و یکپارچگی و توجه متوازن به ساحت های تربیت.
- * توجه به تفاوت های فردی، جنسیتی، قومی، فرهنگی و... با محوریت هویت مشترک.
- * تقدم مصالح جامعه بر منافع فرد در بین دانش آموزان و رعایت عدالت همه جانبه.
- * پاسخ گوی نیاز ها و ذینفعان با رعیت موازین نظام معیار.
- * بهره وری و استفاده بهینه از منابع و پرهیز از اسراف. باور های معیار در مدرسه
- * با توجه به توانایی های کارکنان و دانش آموزان و حمایت والدینشان باور داریم که " ما می توانیم بهترین باشیم".
- * باور داریم که قادر به عملیاتی نمودن اهداف آموزشگاه می باشیم.
- * همه دانش آموزان قادر به یاد گیری اند اما سرعت و روش یاد گیری آنها متفاوت است.
- * فرصت کسب تجربیات ذهنی در موقعیت های واقعی، یاد گیری را پایدار می کند.
- * همه دانش آموزان در مدرسه احساس موفقیت و ارزشمندی نمایند.
- * تفاوت های فرهنگی، اجتماعی و... افراد قابل احترامند.
- * دانش آموزان باید در امور مدرسه اعم از تصمیم گیری و امور اجرایی مشارکت داشته باشد.
- * دانایی و یادگیری، از عوامل مهم اولویت دار است.
- * فعالیت های که منجر به فکر کردن در دانش آموز شود ارجحیت دارد.
- * تعلیم و تربیت موثر با مشارکت همه ی کارکنان مدرسه اتفاق می افتد.

* کارکنان ودبیرانی می توانند در رشد دانش آموزان موثر باشند که خود به صورت مستمر رشد کنند.

مقام معظم رهبری با درک ضرورت و اهمیت آینده نگری، بحث چشم انداز ایران را در سال ۱۴۰۴ مطرح کردند. که در آنسیمای جمهوری اسلامی ایران در دهه های آینده ترسیم شده است. برای رسیدن به آینده مطلوب آن چنان که در سند چشم انداز آمده است، آموزش و پرورش به عنوان یک نظام در تعامل با سایر نظام های جامعه نقش مهمی در رسیدن به اهداف این سند دارد. در این میان یکی از ارکان اصلی هر نظام آموزشی مدرسه است که محلی مناسب برای عرضه آموزش های مورد نیاز و عمومی جامعه محسوب می شود. بر این اساس و با توجه به تأکیدات مقام معظم رهبری، قانون برنامه پنج ساله پنجم توسعه کشور به دولت اجازه داده است تا برنامه تحول بنیادین در نظام آموزش و پرورش را در چارچوب قوانین موضوعه اعمال نماید. ریشه علمی و عملی این تحول در مدرسه به منصف ظهور گذاشته می شود. در مسیر تحول بنیادین، مدرسه مکانی امن و غنی شده از برنامه های آموزشی پرورشی برای همه دانش آموزان است به شکلی که نقش آن علاوه بر ارتقای دانش و مهارت دانش آموزان، آماده نمودن متناسب با انتظارات حال و آینده جامعه خواهد بود. در چنین شرایطی و در راستای چشم انداز ۲۰ سال کشور مدرسه تبدیل به مکانی خواهد شد که دانش آموزان از حضور فعال در آن لذت برده و از ترک نمودن، گریز و بیزاری از آن اکراه دارند. آن چنان که در سند تحول راهبردی نظام تربیت رسمی و عمومی کشور در افق چشم انداز بدان اشاره شده است ((مدرسه)) جلوه ای از تحقق مراتب حیات طیبیه و جامعه سالم اسلامی، سازمانی یادگیرنده، کانون عرضه ی خدمات و فرصت های تربیتی، زمینه ساز درک و اصلاح موقعیت توسط مترب[۱]یان و تکوین و تعالی پیوسته ی هویت آنان بر اساس نظام معیار اسلامی است. در چارچوب فلسفه و رهنامه ی نظام تربیت رسمی و عمومی دارای ویژگی های زیر است: تجلی بخش فرهنگ غنی اسلامی در روابط و مناسبات، نقطه ی اتکای دولت و ملت در رشد و تعالی کشور و کانون تربیتی محله، برخوردار از قدرت تصمیم گیری و برنامه ریزی در حوزه های عملیاتی در چارچوب سیاست های ملی، منطقه ای و محلی، دارای چشم انداز اختصاصی مورد توافق ذی نفعان در چارچوب سیاست های مصوب، نقش آفرین در فرایند انتخاب آگاهانه و اختیاری مسیر زندگی فردی و اجتماعی مترب[۱]یان بر اساس نظام معیار اسلامی، دارای ظرفیت پذیرش تفاوت های فردی و پاسخ گوئی به نیاز ها و علائق مترب[۱]یان، یادگیرنده، کمال جو، خواستار تعالی مستمر فرصت های تربیتی، تسهیل کننده ی یادگیری، خود ارزیاب، رقابت پذیر و پاسخگو نسبت به نظارت و ارزیابی بیرونی (نظام آموزشی)، تأمین کننده ی محیط اخلاقی، علمی، امن، سالم، با نشاط، دوست داشتنی و برخوردار از هویت جمعی، برخوردار از مربیان دارای هویت یکپارچه بر اساس نظام معیار اسلامی و شایستگی های اخلاقی و حرفه ای، مبتنی بر رویکرد مدیریتی نقد پذیر، حامی نوآوری و نواندیشی و خطرپذیر و.. (سند چشم انداز، ۱۳۸۹).

راهکار ها و پیشنهادات عملی برای مدرسه کار آمد :

ویژگیها و شاخصهای مدارس کارآمد، اثربخش و موفق را میتوان در چهار مقوله بررسی نمود:

۱- مدیریت ۲- کادر اجرایی مدرسه ۳- کادر آموزشی مدرسه ۴- اولیای دانش آموزان

۱- مدیریت : در حله اول باید نحوه انتخاب مدیران مدارس تغییر کند چرا که روش فعلی ناکارامدی خودش را بوضوح نشان داده و لزوم تغییر در معیارهای انتخاب مدیران مدارس اجتناب ناپذیر است. به نظر اینجانب میتوان در کنار بعضی معیارهای مشخص و مورد نظر سازمان از معیارهای زیر نیز بهره گرفت. مثلاً داشتن مدرک مدیریت آموزشی- داشتن سابقه معاونت حداقل به مدت ۵ سال- داشتن روابط عمومی بالا- توانایی برقراری ارتباط سالم و سازنده با کادر اجرایی و آموزشی و اولیای مدرسه- توانایی برقراری عدالت در بین کارکنان مدرسه - ایجاد فضای پرنشاط و سالم و رقابتی در بین همکاران و دانش آموزان- داشتن خلاقیت و توانایی ارائه راهکار برای حل مشکلات مدرسه- داشتن روحیه همکاری و مشورت گرفتن از همکاران و

۲- کادر اجرایی مدرسه (اعم از معاونین آموزشی و پرورشی) : کادر اجرایی مدرسه که در حقیقت رابط بین معلمان و مدیریت و اولیای میباشند باید همان معیارهای مدیریت را که در بالا ذکر شد داشته باشند و در کنار آن باید یار ویاور مدیر و معتمدین معلمان باشند و در جهت اجرای تصمیمات اتخاذ شده در جلسات شورای دبیران و یا در جلسات شورای مدرسه کارآمدی خودشان را نشان دهند و معاونین پرورشی واقعا باید تحولی در فعالیتهایشان داشته باشند و در معرفی مناسبتها و ایام خاص فعالیتهای خود را به صورت فعال و کارآمد نشان دهند.

۳- کادر آموزشی مدرسه : معلمان در وهله اول خود باید به فکر تغییر باشند و در نحوه تدریس خود تجدید نظر کنند و خود را با روشهای تدریس فعال آشنا کنند. خوشبختانه بیشتر معلمان خواهان تغییر در روش تدریس میباشند اما چطور به این امکان دست یابند متأسفانه سردرگم هستند. به نظر اینجانب آموزش مستمر معلمان به صورت یک برنامه چند ساله به صورت اجباری و البته با در نظر گرفتن امتیازات خاص میتواند راهگشا باشد البته باید در نظر گرفت کسانی که در این کلاسها تدریس میکنند به صورت تخصصی باشد مثلاً یک استاد خاص روش تدریس فعال ریاضی دوره راهنمای باشد نه اینکه یک استاد روش تدریس را برای همه رشته ها در نظر بگیرند چون آن وقت کارایی لازم را نخواهد داشت. و در ادامه میتوان به ارائه مدارک صلاحیت تدریس اقدام کرد.

۴- اولیای مدرسه : از طرف دیگر والدین دانش آموزان به صورت مستمر باید تحت آموزش باشند و در این راستا از مربیان تربیتی و مشاوران میتوان به صورت فعال استفاده کرد.

ویژگی های یک مدرسه موفق

در طول تاریخ آموزش و پرورش، برنامه ریزان مدرسه ها و مربیان در جست و جوی شاخص ها با استانداردهای مدرسه کیفی بوده اند

به دیگر سخن، تاسیس و آماده سازی مدرسه های موفق یا استاندارد، دغدغه همیشگی، همه نظام های آموزشی بوده است از این روست که تاکنون الگوها و تلاش های گوناگونی برای نشان دادن مدرسه استاندارد عرضه شده است

در این جا ابتدا در مقدمه ای ضرورت طراحی مدرسه های موفق، کیفی یا استاندارد مطرح خواهد شد سپس الگویی از مدرسه های استاندارد و موفق ارائه شده و شاخص های مهم موجود در زمینه این مدرسه ها مورد بحث قرار خواهد گرفت در پایان نیز، راهکارهایی در ابعاد گوناگون با توجه به شرایط و کارکردهای آموزش و پرورش و مدرسه های کشورمان ارائه خواهد شد.

اگر بخواهیم در نظام آموزشی کشورمان مصداقی از آموزش و پرورش بهینه، هدف دار و مطلوب را در حکم آموزشگاه های گواه نشان دهیم با مشکل مواجه خواهیم شد اگر کسی از متولیان تعلیم و تربیت کشور، اعم از صاحب نظران دانشگاهی و مجریان، بخواهد آن حرف و حدیثی را که از تکنولوژی آموزشی، راهبردهای یاددهی-یادگیری، نظام ارزشیابی هدفمند و بهینه اجرای طراحی آموزشی و دیدگاه های متفاوت درباره روان شناسی یادگیری، برنامه ریزی درسی و ده ها مقوله دیگر در سمینارها، جلسات و نشست های متعدد بیان می کنند به عینه و در واقعیت عملی مدارس، نمایان سازد واقعا حرف زیادی برای گفتن خواهند داشت اگر یک مدیر علاقمند یک معلم دلسوز، یک پژوهشگر تعلیم و تربیت و در یک کلام یک انسان فرهیخته یا حتی ولی یک دانش-آموز، از دست اندرکاران تعلیم و تربیت کشور بخواهد آموزشگاه فاصله، استاندارد و آرمانی و یا حتی مدرسه ای را که در راه فاصله شدن و حرکت به سوی آرمان گرایی در تعلیم و تربیت گام برداشته است به او معرفی کنند به طور قطع آنان برای تحقق این امر با مشکل زیادی مواجه خواهد شد با آن که در حال حاضر برخی نشان می دهند ولی این موفقیت ها موردی و در یک زمینه یا زمینه های خاص است نه بصورت جامع و نظام گرا، مثلا اگر مدرسه ای در امور آموزشی به قبولی صد در صد نایل می شود با کمال تاسف مشاهده می کنیم که در این قبولی مطلوب توجه به مسائل پرورشی و تقویت بعد معنوی و اخلاقی فراگیرندگان به فراموشی سپرده شده است یا اگر در مدرسه ای نظام و انضباط خاصی در امور اداری مشاهده می شود خبری از آموزش با کیفیت نمی بینیم و حتی اکثریت قریب به اتفاق معلمان آن مدرسه از الگوی جدید یادگیری بی خبرند به عبارت دیگر شاید هم اکنون به ندرت بتوانیم یک آموزشگاه استاندارد و آرمانی در نظام آموزشی کشورمان معرفی کنیم که با تمام مولفه های علوم تربیتی در آن به درستی رعایت نشده باشد.

استاندارد عبارت است از مجموعه ای از معیارهای مورد توافق و عینی که بر اساس آن می توان درباره شاخص ها داوری کرد .
مانند استاندارد قضاوت درباره پیشرفت تحصیلی دانش آموز

ابعاد چهارگانه ای که می تواند در بخش های مختلف در مدرسه های کیفی و استاندارد مورد توجه قرار بگیرد عبارتند از:

بعد تکنولوژی آموزشی در بحث از تکنولوژی آموزشی با توجه به توسعه و گستره قابل عنایت این مقوله از علوم تربیتی ، توجه به این مولفه ها مورد تاکید است

تجهیز مدارس از بعد سخت افزاری و نرم افزاری (راه اندازی آموزشگاه ها کارگاه های مجهز در حد کتابهای تجهیز مدرسه به نقشه ها کره ها - مدل ها و وسایل گوناگون درسی ،

تجهیز مدارس از بعد کتابخانه دانش آموزی کارآمد ، به روز ، فعال و مرتبط با موارد آموزشی و درسی

استفاده از الگوهای متنوع یاددهی - یادگیری در امر آموزش دانش آموزان و آشنایی با فنون گوناگون روان شناسی یادگیری به وسیله معلمان

آموزش معلمان در مناسبت های گوناگون به صورت بازدیدهای علمی - آموزشی ، آموزش در شورای معلمان ،اطلاعات دیواری ، بروشور ، کارگاه های آموزشی درون مدرسه ای تولید و بهره برداری از بسته های آموزشی هر یک از مواد درسی در حد گسترده و وسیع در درون مدرسه توجه ویژه به فناوری اطلاعات به عنوان چتر تمامی مباحث تکنولوژی آموزشی

در بعد نظام اداری مدرسه ، انتظار می رود مسئولان یک مدرسه استاندارد موارد زیر را مد نظر داشته باشند:

استفاده از روش های جدید مدیریت ، از جمله مدیریت اطلاعات و ... در امر اداره مدرسه

راه اندازی شورا های گوناگون درون مدرسه ای و توجه ویژه به ستادهای تربیتی و شوراهای مدارس

قانونمند کردن مدارس بر اساس ضوابط و دستوالعمل های وزارت آموزش و پرورش و جمع آوری و تحلیل بازخوردهای ناشی از اجرای دستوالعمل ها و انعکاس آنها به مقامات ذی صلاح برای اصلاح

استفاده مستمر و برنامه دار از اولیای دانش آموزان در کلیه امور اداری ، آموزشی و پرورشی مدرسه با یک برنامه از پیش تعیین شده

در بعد دانش آموزی مدارس موفق، انتظار می ورد لافل مقوله های زیر مورد توجه قرار گیرد

تشکیل گروه های مباحثاتی

تشکیل گروه های مطالعاتی

تشکیل انجمن های علمی

استفاده از فراگردهای یادگیری دانش آموزمدار و یادگیری مشارکتی در کلیه امور اداری، آموزشی و پرورشی مدرسه

آموزش روش های مطالعه، برنامه ریزی درسی و استفاده بهینه از وقت و روش های موقعیت تحصیلی به دانش آموزان رتیب بازدید های علمی - فرهنگی - مذهبی و اعتقادی مستمرتوجه ویژه به امر تحقیقات دانش آموزی و اختصاص بخشی از نمره امتحانی فراگیرندگان به این امر

در بحث نظام پرورشی مدارس استاندارد آنچه در مدرس کشورمان ما باید انجام شود، با آنچه در حد مدارس برتر سایر کشورها انجام می شود باید تا حد زیادی متمایز باشد در واقع بحث پژوهشی در کشور ما، علاوه بر آن که با روحیات، خلیات، و نیازهای فراگیرندگان مرتبط است به طور ویژه ای با مباحث مذهبی - اسلامی نیز در آمیخته است بنابراین انتظار می رود که در مدارس استاندارد مولفه های زیر مورد توجه قرار گیرد

ترویج فرهنگ قرآن کریم- تشکیل خانه های نور در مدرسه و آشنا کردن فراگیرندگان با مفاهیم، معانی و مصداق های علمی قرآن کریم

ترویج فرهنگ نماز در بین دانش آموزان و اقامه نماز جماعت به منزله محور جدی امور مدرسه به صورت یک فعالیت داوطلبانه توسعه فرهنگ ولایت و رهبری در مدرسه

مشخصات و ویژگیهای مدارس موفق

علاوه بر ویژگی های مناسب و بهداشتی فضای فیزیکی مدرسه، در یک آموزشگاه دو فضای دیگر نیز در تامین بهداشت و سلامت جسم و روان دانش آموزان دخالت می نماید این دو فضا یکی روش ها و برنامه های آموزشی است و دوم فضای روانی حاکم بر مدرسه است در ارتباط تنگاتنگ با یکدیگر می توانند الگوهایی از سیمای مدارس را ترسیم نمایند

همان گونه که می دانیم یک تعامل پویا بین بار ژنتیکی یا اطلاعات نهاده شده در سرشت دانش آموزان به عنوان تو ارث یا طبنت و اطلاعات داده شده یا گرفته شده از محیط زیست به عنوان تعلیم و تربیت به صورت دو نیرو منبع حرکتی موازی ، مجموعه واکنش های خود را قبال مسائل زندگی می سازند و هر چه عامل زمان بیشتر بر فرد بگذرد میزان واحد های اطلاعاتی منشا گرفته از منابع محیطی افزایش می یابد و در تعامل این دو نیروی موازی ، وزنه محیط ، تاثیر بیشتری را اعمال می کند البته در این میانه نقش محیط های بنیادی یعنی خانواده و زمینه های تعلیم و تربیتی آم مستغنی از تاکید و گفتگو است بنابراین با توجه به نقش منابع محیطی در رشد و تکامل و شکل گیری شخصیت مناسب در دانش آموزان و زمینه سازی لازم جهت افزایش معلومات و شکوفایی استعداد های بالقوه در آنان ، برقراری شرایط فیزیکی ، روش ها و برنامه های آموزشی و فضای روانی مناسب در محیط مدارس امری الزامی و اجتناب ناپذیر می نماید براین اساس هم ویژگی ها و خطوط مشترکی که در مدارس موفق از نظر تامین شرایط مذکور می توان مورد توجه قرارداد به شرح زیر قابل ذکر هستند:

۱-در یک مدرسه موفق ، تاکید مناسب و مشخصی بر موفقیت درسی دانش آموز وجود دارد و تا امکانات آموزشی لازم و افراد آگاه ، علاقمند و صمیمی به کار تعلیم ، عهده دار امر تدریس در آن مدرسه نباشند امکان برخورداری و توفیق دانش آموزان ناچیز است

۲-در یک مدرسه موفق از دانش آموزان انتظار می رود که در زمینه کار و رفتار خود مسئول باشند مدیر یا ناظم مدرسه گناه دانش آموزی را به حساب دیگر دانش آموزان منظور نکند

۳-در یک مدرسه موفق ، میزان مشخصی از انضباط که بیشتر از طریق تشویق حاصل می شود و نه از راه تنبیه باید وجود داشته باشد

۴-در یک مدرسه موفق معلمین آن در محیط آموزشی باید خود الگوهای خوبی از اخلاق - رفتار - صداقت و دیگر صفات مطلوب آموزشی باشند

۵-در یک مدرسه موفق باید روابط و اوقات معلم با دانش آموز چنان تنظیم شود که امکان پاسخ گویی به مشکلات شخصی دانش آموز را داشته باشد

۶- یک مدرسه موفق با یک جریان دائمی و زنده ، با خانواده دانش آموز در ارتباط است

مدیر مدرسه کارآمد دارای برنامه آموزشی و تقویم اجرایی سالانه فعالیت ها ی پرورشی و ... می باشد.

عوامل آموزشی مدرسه کارامد با دانش آموزان دوست و رفیق هستند به نحوی که دانش آموز زیبا ترین احساس را در این محیط دارد.

معلمین و همه افرادی که با دانش آموز سر و کار دارند از علاقه و تحصیلات کافی برخوردارند و با مسایل تعلیم و تربیت و روانشناسی آشنایی دارند

کارهای مدرسه خوب تقسیم شده و هریک از افراد نسبت به نقشی که در آن دارند هم توانایی لازم و هم آشنایی کامل دارند.

مدیر و دبیران مدرسه خوب با فرایند یاد دهی - یادگیری و روانشناسی تربیتی آشنایی دارند.

دانش آموزان در امور مختلف مشارکت دارند و نسبت به آنچه که در آموزشگاه می گذرد احساس مسئولیت می نمایند.

تعامل مناسبی بین عوامل آموزشگاه و دانش آموزان و اولیاء برقرار است.

شورای دبیران فعال بوده و در این شورا مسائل گذشته و روز و برنامه های آینده به بحث و بررسی گذاشته می شود.

در مدرسه خوب فعالیت ها و اقدامات هدفمند است و در تمام فعالیت ها نظم و انضباط حاکم است.

مدرسه خوب دانش آموز را با مهارت های زندگی آشنا کرده به نحوی که پس از اتمام هر دوره تحصیلی به راحتی می تواند وارد جامعه شود.

فضای آموزشی مدرسه کارامد (کلاس درس) متناسب با سن و پایه تحصیلی دانش آموزان محرک و جذاب باشد مدرسه کارامد دارای محیطی زیبا و با طراوت و نشاط آور است.

در مدرسه کارامد ابعاد کلاسها و صندلیها استاندارد و متناسب با سن دانش آموزان می باشد.

فضای فرهنگی، هنری و فن آوری برای رفع نیازهای علمی و تحقیقی دانش آموزان مهیا می باشد.

مدرسه کارامد به شکوفایی استعداد و توانایی جسمی دانش آموزان اهتمام دارد و در جهت تامین فضا و امکانات ورزشی کوشا می باشد.

در دیوار و حیاط و رنگ مدرسه خوب، دارای پیام آموزشی و تربیتی هستند.

در مدرسه کارامد با تامین سرویس ایاب و ذهاب به سلامت جسمی دانش آموزان توجه کافی میشود.

مدرسه کارآمد به بهداشت روحی دانش آموزان توجه کافی دارد و با ایجاد کتابخانه، آزمایشگاه، اتاق خلاقیت و سالن سمعی و بصری در جهت تامین آن می کوشد.

محیط آموزشی گویای معماری ایرانی و اسلامی و دارای پیام فرهنگی هنری است.

وجود وبلاگی برای مدرسه که پیام های مدرسه خوب، معلم خوب و والدین خوب را ارائه کند.

وجود لپ تاب و پروژکتور در کلاس های درس.

استفاده از اینترنت.

همایش مدیران با دعوت از اعضای کمیسیون مدرسه خوب.

انتخاب یک یا چند ویژگی به عنوان میثاق منطقه ای.

تشکیل تیم مشاوره ای در اداره شهرستان / منطقه برای نیل به مدرسه خوب.

همایش اولیا و مدرسه.

مدیر مدرسه دارای برنامه آموزشی و تقویم اجرایی سالانه فعالیت های پرورشی و .. باشد.

کارهای مدرسه خوب تقسیم شده و هریک از افراد نسبت به نقشی که در آن دارند آشنایی و توانایی لازم را کامل دارند

مدیر و معلمان مدرسه خوب با فرایند یاد دهی - یادگیری و روانشناسی تربیتی آشنایی دارند.

معلمان و دانش آموزان در امور مختلف مشارکت دارند و نسبت به آنچه که در آموزشگاه می گذرد احساس مسئولیت می نمایند.

تعامل مناسبی بین عوامل آموزشگاه و دانش آموزان و اولیا برقرار است.

در مدرسه فعالیت ها و اقدامات هدفمند است و در تمام فعالیت ها نظم و انضباط حاکم است.

فضای آموزشی مدرسه متناسب با دانش آموزان و دارای محیطی زیبا و با طراوت و نشاط است.

مدرسه موفق به شکوفایی استعداد و توانایی جسمی دانش آموزان توجه دارد و در جهت تامین فضا و امکانات ورزشی کوشا می باشد.

مدرسه موفق و کارآمد به بهداشت روحی و روانی دانش آموزان توجه کافی دارد و با ایجاد کتابخانه، آزمایشگاه و دیگر امکانات جهت تامین خلاقیت در معلمان و دانش آموزان می کوشد.

آموزش معلمان در مناسبت های گوناگون به صورت بازدیدهای علمی - آموزشی، آموزش در شورای معلمان، اطلاعات دیواری، بروشور، کارگاه های آموزشی درون مدرسه ای تولید و بهره برداری از بسته های آموزشی هریک از مواد درسی در حد گسترده و وسیع در درون مدرسه (توجه و مسئولیت کافی به عملکرد مدیران در مدرسه انجام گیرد و مدیر مدرسه فقط به پاسخگویی بخشنامه ها نپردازد بلکه مسئولیت یادگیری دانش آموزان و معلمان هم است)

راه اندازی شورا های گوناگون درون مدرسه ای و توجه ویژه به ستادهای تربیتی و شوراهای مدارس قانونمند کردن مدارس بر اساس ضوابط و دستوالعمل های وزارت آموزش و پرورش و جمع آوری و تحلیل نیازهای ناشی از اجرای دستوالعمل ها و انعکاس آنها به مقامات ذی صلاح برای اصلاح؛ استفاده مستمر و برنامه دار از اولیای دانش آموزان در کلیه امور اداری، آموزشی و پرورشی مدرسه با یک برنامه از پیش تعیین شده.

بطور کلی اولین گام در مدارس موفق و کارآمد، ایجاد محیط تعامل، دوستی، مشارکت، و دومین گام داشتن برنامه ای مدون و درست است.

چند مورد از عوامل ناکارآمدی مدارس:

۱. وقتی رفتار مدیران با کارمندان خوب نباشد.
۲. معلمان روحیه پژوهندگی و مشارکت پذیری شان پایین باشد و با دانش آموز تعامل خوبی برقرار نکنند.
۳. معلمان از نظر حرفه ای ضعیف باشند.
۴. به دانش آموزان به عنوان گیرنده اصلی خدمات توجه نشود.
۵. در جهت بهبود شرایط مدرسه برنامه ریزی نشود. (بی برنامه گی در مدرسه).
۶. عدم وجود جو آرام و مساعد برای معلمان و دانش آموزان.
۷. گرفتار روزمرگی شوند. و.....

پیشنهادهای و نتیجه گیری

ارائه چند پیشنهاد، سرانجام این بخش است:

پیشنهاد می شود در کنار دانشگاه های علوم تربیتی، پژوهشکده تعلیم و تربیت وزارت آموزش و پرورش، رهبری مدارس استاندارد احتمالی را به عهده بگیرد یا برای الگو برداری مدارس کشور، تبدیل چند مدرسه عادی به مدرسه استاندارد را سرپرستی و مدیریت کند.

در انتخاب دانش آموز برای مدارس استاندارد، باید از توزیع عادی هوش، استعداد و توانمندی دانش آموزان استفاده و از گزینش یک گروه دانش آموز با شرایط خاص برای این قبیل مدارس خودداری شود.

مدارس استاندارد با آموزشگاه های علوم تربیتی یکسان انگاشته نشود و از اجرا کردن طرح هایی که قطعیت نظری آن ها به اثبات نرسیده است خودداری شود.

کار پیشرفت مدارس استاندارد با مطالعات تطبیقی ویژه و در مقایسه با مدارس استاندارد جهان به صورت نشریات ادواری ویژه در اختیار مدرسی قرار گیرد که در راه استاندارد شدن گام برداشته اند.

برای داشتن مدرسه موفق، معلم و مدرسه نقش اساسی دارند. گلاسِر به عنوان روانپزشک معتقد است اگر یک کودک صرف نظر از سابقه زندگیش بتواند در مدرسه موفق شود. برای موفقیت در زندگی نیز شانس فوق العاده دارد و در صورتی که در یکی از مراحل آموزشی خود با شکست مواجه شد او برای موفقیت در زندگی به مقدار زیادی کاهش پیدا می کند تا زمانی که مدرسی را به وجود نیاورده باشیم که کودکان بتوانند از طریق استفاده منطقی و عقلانی از توانایی هایشان به موفقیت دست یابند، شاهد افزایش نابسامانیهای اجتماعی خواهیم بود از جمله افزایش تعداد افرادی که باید در حبس های موقت یا دائم و بیمارستانهای روانی به سر برند و افرادی که برای اداره امور زندگی خود به مددکاران اجتماعی نیازمندند، چرا که احساس می کنند نمی توانند در این جامعه فرد موفق باشند و تمایلی به تلاش بیشتر در خود نمی بینند.

هیچ کس به اندازه افرادی که در مدارس کار می کنند از مشکلات دانش آموزان شکست خورده آگاه نیست. معلمان و مدیران از دانش آموزانی که در روند تحصیل و مدرسه، کاملاً یابی و متمرد بوده و در بسیاری از موارد دچار یاس و دلسردی شده بودند یاد می کنند و معتقدند بی انگیزه بودن، شکست خوردن و بی احساس بودن، مشکل اساسی اینگونه دانش آموزان در مدارس است

بنابراین باید راههایی پیدا شود که فراگیران بتوانند به موفقیت برسند و برای یافتن این راهها باید دلایل شکست آنان را بررسی کرد.

منابع

آزاد منش. ناهید، (۱۳۸۶)، سیر تحول برنامه ی درسی و ضرورت نگرش راهبردی به آن در عصر تحولات فناوری اطلاعات و ارتباطات، مجموعه مقالات همایش تحلیل و تنظیم نظام علوم تربیتی، صص ۱۱۵-۱۱۶.

دفتر همکاری های علمی بین المللی وزارت آموزش و پرورش، (۱۳۷۶)، یادگیری گنج درون. انتشارات تزکیه.

مهرمحمدی، محمود (۱۳۷۸)، گزارش تحلیلی از پنجمین کنفرانس بین المللی یونسکو، پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت، انجمن ایرانی تعلیم و تربیت.

حیدری، محمد حسین و دیگران، ۱۳۹۴، آموزش و پرورش آینده نگر: اهداف و راهکارها، مجله علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز، دوره سوم، سال دوازدهم، شماره ۲، صص ۱۳۵-۱۶۲.

فاضلی. نعمت الله، (۱۳۸۹) دیدگاه و بحثی درباره آینده ی مدرسه در ایران: مدرسه به مثابه میدان معنا، مجله مدرسه فردا، دوره هفتم، شماره ۵۳-۵۱.

سند چشم انداز جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۹)، قابل دسترس در سایت شورای عالی آموزش و پرورش.

مهر محمدی، محمود، (۱۳۷۹) بازاندیشی فرآیند یاددهی - یادگیری و تربیت معلم. تهران: مدرسه.

دلور، ژاک، (۱۳۷۹)، یادگیری گنج درون. ترجمه علی رؤوف وفاطمة فقیهی، تهران، پژوهشکده تعلیم و تربیت

دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش (۱۳۸۰)، آیین نامه اجرایی مدارس، تهران، انتشارات مدرسه.

معاونت مشارکت های مردمی وزارت آموزش و پرورش، (۱۳۸۲) قانون تشکیل شوراهای آموزش و پرورش.

ابوضحی، ابتسام (۱۳۸۵)، مدیریت مدرسه محور (ترجمه غلامرضا گرای نژاد و همکاران) تهران، انتشارات مدرسه، چاپ دوم.

کینگ، الکساندر. اشنايدر، برتراند (۱۹۹۵)، نخستین انقلاب جهانی: جهان بیست سال پس از محدودیت رشد. ترجمه: شهیندخت خوارزمی، ۱۳۷۴، تهران: احیای کتاب.

رجایی پور و همکاران، (۱۳۸۰)، فرانوگرایی در نظریه های سازمان و مدیریت، اصفهان، انتشارات کنکاش

کماکان، سید مهدی، (۱۳۹۰)، قانون برنامه ی ۵ ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران، تهران، انتشارات کمالان

دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش، (۱۳۸۹)، سند تحول راهبردی نظام تربیت رسمی و عمومی جمهوری اسلامی ایران در

افق چشم انداز، ص ۱۶-۱۵